

Περί των Ζώων Συντροφιάς

Αντώνης Τσολομούτης
Σάμος 2026

Με αυτό το κείμενο πιθανότατα θα δυσαρεστήσω φίλους και μαθητές. Το αποδέχομαι. Προτιμώ να μιλώ εντός της ελληνικής σκέψης, ακόμη κι αν αυτό είναι άβολο, παρά να είμαι βολικά φιλικός. Το παρόν κείμενο δεν προτείνει άμεσες πολιτικές λύσεις ούτε αγνοεί τις πρακτικές δυσκολίες. Εξετάζει το ζήτημα αποκλειστικά ως πρόβλημα μέτρου, φύσεως και τρόπου ζωής.

Στα παρακάτω θα χρησιμοποιήσω τις έννοιες της «μορφής» και της «ενέργειας» ενός ζώου με χαλαρή, περιγραφική έννοια: με τη μορφή εννοώ το αναγνωρίσιμο σύνολο χαρακτηριστικών που το καθιστά αυτό που είναι (πχ σκύλο ή γάτα), και με την ενέργεια τον χαρακτηριστικό τρόπο δράσης και λειτουργίας του μέσα στον κόσμο.

1 Ο εγκλεισμός των ζώων

Ο εγκλεισμός δεν είναι απλώς ζήτημα χώρου. Είναι αντικατάσταση του φυσικού τρόπου ύπαρξης του ζώου με έναν τεχνητό τρόπο, σχεδιασμένο για σκοπούς ξένους προς αυτό. Άρα, πρέπει να απαντήσουμε:

- ποιος είναι ο φυσικός τόπος,
- ποια είναι η ενέργεια του ζώου,
- και ποιος ο σκοπός της μεταφοράς του σε ξένο περιβάλλον.

Κάθε ον έχει τόπο σύμφυτο προς τη φύση του. Η ιστορική συνύπαρξη με τον άνθρωπο μεταβάλλει τις συνθήκες ζωής, όχι όμως τις βασικές δυνάμεις που συγκροτούν τη μορφή του ζώου. Η κίνηση και η ενέργεια πραγματώνονται εντός του οικείου τόπου. Δεν μιλώ για άγρια ζώα ούτε για γενετικά αλλοιωμένα είδη, αλλά για ζώα με διατηρημένες βασικές φυσικές ενέργειες: κίνηση, αναπαραγωγή, κοινωνικότητα, εξερεύνηση χώρου.

Ένα ζώο δεν «βρίσκεται απλώς» στο περιβάλλον, αλλά είναι μέσα στον κόσμο μέσω των φυσικών του ενεργειών (κίνηση, τροφή, αναπαραγωγή, κοινωνικότητα).

Έτσι, ο εγκλεισμός σε διαμέρισμα δεν αφαιρεί απλώς χώρο, αλλά ακυρώνει ενέργειες. Παρεμποδίζει την πραγμάτωση της φύσεως. Ο εγκλεισμός είναι παραφύσει όχι επειδή είναι «στενός», αλλά επειδή δεν επιτρέπει στο ζώο να είναι αυτό που είναι.

Ο οίκος, στην ελληνική σκέψη, περιλαμβάνει ανθρώπους, εργαλεία, ζώα, αλλά όχι ως ισοδύναμα. Το ζώο στον οίκο έχει ρόλο (εργασία, φύλαξη, τροφή), όχι απλή συναισθηματική κατοχή.

Ο σύγχρονος εγκλεισμός λοιπόν αφαιρεί το λειτουργικό πλαίσιο, κρατά μόνο τη συναισθηματική χρησιμότητα. Άρα έχουμε μια μετάβαση «από ζώο με σκοπό» σε «ζώο-σύμβολο». Το ζώο-σύμβολο δεν υπάρχει για να πράττει, αλλά για να σημαίνει: στοργή, φροντίδα, καλοσύνη, συναισθηματική επάρκεια του ανθρώπου. Το ζώο παύει να είναι υποκείμενο ενεργειών και γίνεται φορέας προβολών.

Αυτό είναι προβληματικό.

1.1 Ο εγκλεισμός ως «πολιτισμένη βία»

Δεν έχουμε εδώ ωμή κακοποίηση. Έχουμε κάτι πιο λεπτό: μετατροπή της βίας σε φροντίδα. Τροφή, καθαριότητα, ιατρική περίθαλψη τα οποία όμως δεν αναιρούν την αφαίρεση ελευθερίας, απλώς την καθιστούν ανώδυνη για τον άνθρωπο.

Αυτό είναι τυπικό γνώρισμα της νεωτερικότητας: η εξουσία ασκείται όχι με τιμωρία, αλλά με μέριμνα· δηλαδή πατερναλισμός.¹

1.2 «μα τα ζώα προσαρμόζονται»

Η προσαρμογή δεν είναι ηθική δικαίωση, είναι ένδειξη βιολογικής ανθεκτικότητας. Το γεγονός ότι ένα ον επιβιώνει δεν σημαίνει ότι πραγματώνει τη φύση του. Αυτό ισχύει εξίσου για τους ανθρώπους.

1.3 Πρώτο συμπέρασμα

Ο εγκλεισμός ζώων σε διαμερίσματα δεν μπορεί να θεωρηθεί ηθικά ουδέτερος, δεν θεμελιώνεται επαρκώς ούτε στην ελληνική σκέψη, εκτός αν δεχθούμε ένα αμιγώς ανθρωποκεντρικό μοντέλο.

Άρα είναι πράξη: κατ' εξαίρεση, τραγική, που απαιτεί δικαιολόγηση και όχι αυτονόητη αποδοχή.

¹<https://en.wikipedia.org/wiki/Paternalism>

1.4 Η «συντροφικότητα» ως ηθικό άλλοθι

Η συντροφικότητα δεν περιγράφει μια λειτουργία του ζώου, αλλά μια ανθρώπινη ανάγκη, για συναισθηματική σταθερότητα, μείωση της μοναξιάς, υποκατάσταση των κοινωνικών δεσμών. Το ζώο δεν νοείται ως ζώο με έργο αλλά ως φορέας εμπειριών για τον άνθρωπο.

Στην ελληνική σκέψη το ζώο έχει θέση στον κόσμο επειδή εργάζεται, τρέφει, φυλάσσει, συμμετέχει στην οικονομία των αναγκών. Η συντροφικότητα, δεν συνιστά έργο του ζώου αλλά πρόκειται καθαρά για ψυχολογικό όφελος του ανθρώπου. Έτσι δεν θεμελιώνει δικαίωμα ζωής και τόπου για το ζώο, αλλά λειτουργεί ως ρητορικό εξευγενισμένο κάλυμμα μιας σχέσης κυριαρχίας.

Εδώ έχουμε ύβρι εφόσον παραβαίνουμε το μέτρο. Δεν εγκλείουμε το ζώο για επιβίωση ή για έργο ή συμμετοχή στην παραγωγή τροφής για όλους, αλλά σε μέσο ηδονής και ανακούφισης.

Τα ζώα εργασίας δεν αποσπώνται από τη φύση τους αλλά εντάσσονται σε ανθρώπινη οικονομία συμβατή με τις φυσικές τους δυνάμεις. Δεν αναιρούμε έτσι την ενέργειά τους αλλά την κατευθύνουμε. Το έργο του ζώου χρησιμοποιείται, δεν καταργείται (αυτό μπορεί να κατακριθεί από κάποιους ηθικά, όχι όμως οντολογικά).

Το εγκλεισμένο ζώο δεν ασκεί τις φυσικές του ενέργειες, δεν συμμετέχει σε φυσικό κύκλο, δεν έχει έργο πέρα από την παρουσία του. Άλλο η ένταξη της εργασίας και άλλο ο εγκλεισμός ως αχρήστευση της φύσεως του ζώου.

1.5 «μα και ο ίππος (το άλογο) περιορίζεται»

Ναι αλλά ο περιορισμός συνάδει με τη φύση του ενώ ο εγκλεισμός των ζώων συντροφιάς αναιρεί τη φύση τους. Το ζητούμενο είναι η πραγμάτωση της μορφής και όχι κάποιο αφηρημένο δικαίωμα (συχνά δήθεν) ελευθερίας.

Ας συγκρίνουμε το ελληνικό με το σημερινό: Ο άνθρωπος στην ελληνική σκέψη είναι ζώο πολιτικό. Δηλαδή, ενταγμένο σε κοινότητα, ρυθμισμένος με μέτρο, εκτεθειμένος στο βλέμμα των άλλων.

Σήμερα ο άνθρωπος ζει ιδιωτικά, αποσπασμένος από τους φυσικούς κύκλους και με διαμεσολαβημένες σχέσεις. Αυτό είναι που έχει την άμεση συνέπεια για τα ζώα. Δεν συνυπάρχουν με τα ζώα αλλά τα θεωρούν ιδιωτική κατοχή.

Σε αυτή την σύγχρονη αποτυχία του ο άνθρωπος, δεν αποτυγχάνει επειδή είναι κακός, αλλά δυστυχώς επειδή στερείται (από την εκπαίδευσή του, δηλαδή όχι απαραίτητα κατ' επιλογήν του) του σχετικού ήθους. Ο Έλληνας άνθρωπος συνυπήρχε με τα ζώα. Όχι ισότιμα ούτε σε κοινό εσωτερικό χώρο. Υπήρχε απόσταση, ρόλος, όριο. Η σύγχρονη συνύπαρξη καταργεί την απόσταση αλλά όχι την εξουσία. Ο σύγχρονος άνθρωπος θέλει εγγύτητα αλλά όχι

τριβή. Αυτό αναγκαστικά οδηγεί σε στειρώσεις, εγκλεισμό και εκπαίδευση που καταστέλλει ένστικτα.

2 Περὶ των στειρώσεων

Φτάσαμε λοιπόν το αιχμηρότερο θέμα. Η στείρωση δεν είναι απλή βλάβη. Είναι μόνιμη αφαίρεση μιας ουσιώδους δυνάμεως του ζώου, χωρίς άμεση ανάγκη για την πραγματοποίηση του παρόντος έργου του. Η γενεσιουργός δύναμη του ζώου δεν είναι συμπτωματική. Είναι μέρος της μορφής του ζώου. Άρα, η στείρωση δεν είναι απλώς παρέμβαση, αλλά μεταβολή κατ' ουσίαν, έστω και αν δεν αλλάζει το είδος τυπικά.

Δεν είναι το ίδιο να μην αναπαραχθεί ένα ζώο με το να μην μπορεί να αναπαραχθεί.

2.1 «μα και οι παλαιότεροι ευνούχιζαν»

Πράγματι. Τα βόδια ευνούχιζονταν. Αλλά αυτό γινόταν για ενίσχυση συγκεκριμένου έργου (δύναμη, αντοχή) ενός ζώου που εργαζόταν, κινούνταν και συμμετείχε σε φυσικούς κύκλους. Αφαιρούταν μια δύναμη για να ενισχυθεί μια άλλη που πραγματώνεται κατά τη φύση του (κατά φύσιν ενέργεια).

Η σύγχρονη στείρωση ούτε ενισχύει κάποιο έργο, ούτε αποσκοπεί σε φυσική λειτουργία, αλλά αποσκοπεί σε ανθρώπινη διαχείριση:

- λιγότερη επιθυμία,
- λιγότερη κίνηση,
- λιγότερη επιθετικότητα,
- λιγότερα «προβλήματα».

Δηλαδή: αφαιρείται δύναμη όχι για να ενισχυθεί το ζώο σε κάποια δική του υπαρκτή ικανότητα, αλλά για την ευκολία του ανθρώπου.

Αν σας φαίνεται μικρή η διαφορά, δεν είναι. Η στείρωση αποσκοπεί στο να προληφθεί η φυσική εκδήλωση του ζώου. Αυτό είναι ύβρις.² Όχι επειδή είναι σκληρό αλλά επειδή δηλώνει: «δεν αντέχω τη φύση όπως είναι».

²Υβρις σε όλο το κείμενο δεν σημαίνει κακία ή πρόθεση βλάβης· δεν γράφεται καταγγελτικά, αλλά νοείται ως υπέρβαση του μέτρου: παρέμβαση εκεί όπου ο άνθρωπος δεν αντέχει τη φύση όπως είναι και επιχειρεί να την εξουδετερώσει.

2.2 Ο άθεος εντός της ελληνικής κοσμολογίας

Αν πρόκειται για υλιστή αυτός δεν έχει κανένα πρόβλημα με τη στείρωση. Το ζώο για εκείνον δεν έχει ουσία. Αν όμως πρόκειται για άθεο εντός της ελληνικής κοσμολογίας τότε έχει σοβαρό πρόβλημα. Όχι ηθικό αλλά οντολογικό. Γιατί η στείρωση διαρρηγνύει τη σχέση μορφής-δυνάμεως και μετατρέπει το ζώο σε ατελές ον.

2.3 Στείρωση ή εγκατάλειψη/θάνατος;

«Μα είναι καλύτερα να αφηθεί να αναπαραχθεί και τα παιδιά του να ζήσουν την εγκατάλειψη, την πείνα, και να πεθάνουν;»

Εδώ υπάρχει παγίδα που πρέπει να αποφύγουμε. Ποιος είναι αυτός που προκαλεί το δίλημμα; (Όχι ποιος το διατυπώνει, αλλά ποιος το προκαλεί;) Πρώτα πρέπει να απαντηθεί αυτό και μετά το ποια λύση είναι η λιγότερο κακή.

Ο θάνατος είναι φυσικό πέρας. Υπάρχει εντός της φύσεως. Δεν είναι «κακός» αλλά μέρος της τάξης του κόσμου. Η στείρωση δεν είναι πέρας αλλά τεχνητή στέρηση δυνάμεως εν ζωή. Ο θάνατος στερεί όλες τις δυνάμεις επειδή το ον παύει να είναι. Η στείρωση στερεί μια ουσιώδη δύναμη ενώ το ον συνεχίζει να είναι. Το «λιγότερο πόνος», «λιγότερη δυσφορία», «λιγότερο σοκ» για το ανθρώπινο βλέμμα είναι ξένο με την ελληνική σκέψη ακριβώς γιατί είναι ωφελιμιστικό. Το ερώτημα δεν είναι το «πόσο πονά» αλλά το αν είναι «κατά φύσιν ή παρά φύσιν». Η στείρωση είναι παρά φύσιν. Ο θάνατος και η πείνα είναι κατά φύσιν.

Όσο αφορά το επιχείρημα της εγκατάλειψης, αυτή δεν είναι φυσικό γεγονός αλλά ανθρώπινη αμέλεια ή πράξη. Άρα ο άνθρωπος δημιουργεί το πρόβλημα, εξ αυτού επικαλείται τη στείρωση ως λύση και για να το κάνει επικαλείται την πείνα και τον θάνατο ως εναλλακτικό κακό. Αυτό όμως λέγεται «μετακύλιση ευθύνης» το οποίο είναι ύβρις· όχι επειδή πεθαίνουν τα ζώα αλλά επειδή ο άνθρωπος **αρνείται να αναλάβει το κόστος των πράξεών του**.

Σκεφτείτε όμως και το εξής: αν δεχθούμε ότι η προληπτική αφαίρεση δυνάμεων δικαιολογείται επειδή μειώνει τον κίνδυνο ή τον πόνο, τότε η αρχή αυτή δεν έχει φυσικό όριο. Μπορεί να εφαρμοστεί σε κάθε ον που θεωρείται «ανίκανο να διαχειριστεί» τη φύση του, και σε αυτό κινδυνεύει να ενταχθεί και ο άνθρωπος.

Δεν μπορούμε να δικαιολογούμε την προληπτική βία.

3 Συμπεράσματα

Με βάση τα παραπάνω το συμπέρασμα είναι πολύ άβολο. Η στειρώση δεν είναι «κακή πράξη» αλλά ομολογία αδυναμίας συνύπαρξης. Ο άνθρωπος λέει εμπράκτως:

- δεν μπορώ να ζήσω με ζώα που επιθυμούν,
- δεν μπορώ να ζήσω με γέννηση και θάνατο,
- δεν μπορώ να αναλάβω τις συνέπειες.

Η στειρώση λοιπόν είναι τεχνική λύση σε ανθρωπολογικό πρόβλημα. Η στειρώση δεν είναι ηθικά ουδέτερη. Είναι μορφή προληπτικής βίας επί της φύσεως. Δεν είναι αμαρτία, δεν είναι έγκλημα.

Είναι όμως ρήξη με το μέτρο.

Και πια είναι η λύση; Εξίσου άβολη η απάντηση:

Η αλλαγή του τρόπου ζωής.